

Білик Н.*

ПОЛІТИЧНІ РЕЙТИНГИ УКРАЇНИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

В статті аналізуються міжнародні рейтинги неурядових організацій світу та місце Урахни, що вона посідає в них.

Ключові слова: рейтинг, міжнародні неурядові організації, індекс демократії, індекс корупції.

В статье анализируются международные рейтинги негосударственных организаций и место Украины в данных рейтингах.

Ключевые слова: рейтинг, международные негосударственные организации, индекс демократии, индекс коррупции.

The article deals with international rating systems of non-governmental organizations of the world and Ukraine's position in these ratings.

Key words: Rating, non-governmental organizations, democracy index, corruption index.

Постановка проблеми. У зв'язку з погіршенням стану демократичних свобод в Україні, особливої ваги для неї набуває позиціонування та рейтингування серед сучасних держав та політичних режимів, що забезпечують провідні фабрики думок світу. Стабільно низькі або дуже посередні місця України у міжнародних рейтингах забезпечення засадничих прав та свобод людини, розвитку демократії та боротьби з корупцією зумовлюють процедури постійних моніторингів, які проводяться щодо України низкою міжнародних організацій (Рада Європи, ОБСЄ, GRECO та ін) та значно ускладнюють процес інтеграції України до Євросоюзу. Тому вивчення принципів та методик укладання міжнародних рейтингів держав світу та встановлення основних вад розвитку демократичної системи нашої країни набуває неабиякої актуальності та постає **метою** нашого **дослідження**.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню міжнародних рейтингів сучасних держав присвятили свої праці такі вітчизняні та російські дослідники як О.Борисова, Ю.Гончаров, О.Гребініченко, М.Згуровський, Т.Митрохіна, Л.Сморгунов, І.Тимофєєв, М.Миронюк та інші.

Виклад основного матеріалу. Перші спроби кількісної оцінки політичних режимів та складання міжнародних рейтингів держав припадають на 60-ті роки ХХ ст. У 1963 році Ф. Катрайт розробив індекс політичного розвитку, у якому політичний режим оцінювався через створені ним політичні інститути. Індекс обчислювався на основі двох критеріїв: законодавча влада (0-2 бали) та виконавча влада (0-1 бали). Згодом Д. Нейбауер запропонував році індекс демократичної дії, базовими критеріями якого були електоральна рів-

* студентка відділення післядипломної освіти спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Рижков М.М.

ність та електоральна конкуренція. За результатами дослідження, хронологічна межа якого склала 1940-1960 роки, був складений рейтинг 23 країн.

У 1979 році та 1983 році К. Боллен обчислив індекс політичної демократії для 113 країн. Індикатори, що формували індекс політичної демократії, групувались у два критерії: політичні свободи (свобода преси, свобода групової опозиції, урядові санкції), та народний суверенітет як право населення на вибір політичних правлячих еліт та реалізація цього права (справедливість виборів, виборність законодавчої влади, виборність виконавчої влади). Ці шість компонент ранжирувались від 0 до 100, а індекс обчислювався як середнє значення компонент. Індекс політичної демократії Боллена вважається дотепер одним із найбільш обгрунтованих інструментів аналізу демократичних режимів.

З 90-х років ХХ ст. міжнародні моніторинги та рейтинги виходять на якісно новий рівень розвитку. У цей період значно зростає кількість рейтингових досліджень соціальної, політичної та економічної сфери, що проводяться різноманітними міжнародними урядовими та неурядовими організаціями [1, с. 39]. У доповідях відповідних організацій почали використовуватись індекси соціального розвитку (ПРООН, «Economist Intelligence Unit»), індекси конкурентоспроможності (Всесвітній економічний форум, Міжнародний інститут розвитку управління), індекси корупції («Transparency International», ООН), індекси демократизації перехідних країн та трансформації («Freedom House», «Фонд Бертельсмана»), індекси державного управління (Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку) тощо.

Зауважимо, що у сфері політичних наук поняття «індекс» зазвичай використовується як комплексний показник, отриманий у результаті агрегації інших взаємопов'язаних показників, тобто індексування можна розглядати як конкретний метод аналізу інформації, отриманої емпіричним шляхом [2, с. 52].

Міжнародна неурядова організація «Transparency International» є ініціатором двох великих проектів, спрямованих на вимірювання рівня корупції в країнах світу [5]. Корупція обчислюється за допомогою двох індексів – індексу сприйняття корупції та барометру світової корупції.

Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) обчислюється з 1995 року і побудований на основі застосування суб'єктивних експертних оцінок, а також використання усередненої за три роки інформації (через те, що сам рівень корупції змінюється повільно). Значення індексу сприйняття корупції лежать в межах від 0 – високий рівень корупції, до 10 – корупція практично відсутня. Тому індекс сприйняття корупції відображає, скоріше, не сам рівень корупції, а уявлення про нього, його сприйняття у масовій свідомості.

Це спонукало фахівців Transparency International розробити інший інструмент вимірювання корупції - барометр світової корупції (Global Corruption Barometer), який оцінює повсякденний корупційний досвід громадян, їх відношення до корупції, орієнтири та пріоритети боротьби. Цей моніторинг проводиться з 2003 року в межах опитування «Голос народу» Інституту Геллапа. Усі країни поділяються на вісім регіонів, в кожному із яких і проводиться дослідження. В межах опитування респондентам задаються питання щодо впливу корупції на різні сфери життя, економіку, політику, культуру та суспільні цінності.

Рейтинги України за рівнем корупції погіршуються з кожним роком. За індексом сприйняття корупції (CPI) на кінець 2011 року Україна посіла 152 місце серед 178 країн світу, раніше стабільно займаючи 134 місце з 2008 року. Згідно з рейтингом, CPI України за 2011 рік склав лише 2,3 бали.

Серйозні проблеми із рівнем поширення корупції у країні та відсутність ефективної боротьби з цим явищем нижче доводять і показники GCB 2010/2011.

Відповідаючи на питання представників Transparency International, 30% респондентів зазначили, що рівень корупції в Україні за останні три роки зріс (63% - не змінився, 8% - зменшився). Також і дії уряду у боротьбі з корупцією були оцінені як неефективні 59% респондентів (24% - дії відсутні, 16% - ефективні). Нарешті, було запропоновано оцінити наступні державні установи, що є найбільш ураженими корупцією (1 – зовсім некорумповані, 5 – надзвичайно корумповані). Надзвичайно корумпованими, на погляд українців, виявились міліція та судова влада, здобувши 4,3 та 4,4 бали відповідно. Оцінку в 4,1 бали отримали діючий уряд та громадські діячі, ненабагато відстали і політичні партії та заклади освіти – 4 бали. Найменш корумпованими в Україні виявились бізнес (3,7), військові (3,5) та українські медіа (3,2).

The Economist Intelligence Unit, передове дослідницьке та аналітичне джерело, у 2006 році запровадило вимірювання стану розвитку демократії у 167 країнах світу [5]. Індекс демократії (Democracy Index), що постає в основі дослідження, базується на ранжируванні 60 індикаторів, що є відповідями на 60 питань, які розподілені на п'ять категорій: вибори та плюралізм; громадянські свободи; діяльність уряду; політична ангажованість населення; політична культура [3].

У останньому виданні Economist Intelligence Unit's Democracy Index Україна посіла лише 79 місце, отримавши загальну оцінку в 5,94 бали та опинившись режимі «демократія з ганджем» (для порівняння, у 2010 році - 67 місце, 6,3 бали). Найбільш слабкими категоріями виявились політична культура (4,38), політична ангажованість населення (5,00) та діяльність уряду (4,64; у 2010 році – 5,00). Вищі оцінки здобули вибори та плюралізм (8,33; у 2010 році – 9,17) та громадянські свободи (7,35; у 2010 році – 7,94). Economist Intelligence Unit зазначає, що з попереднього дослідження найзначніше зниження в оцінках мала саме Україна, де здобутки Помаранчевої революції стають під загрозу – ще в 2008 року Україна займала 53 місце та нараховувала 6.94 бали. Однією з головних причин різкого зниження індексу демократії EIU називає прийняття нового закону про вибори, недостатню свободу ЗМІ та ставлення до опозиції. Інші ознаки відкату від демократії, за EIU, також включають нововведене право президента визначати кандидатуру прем'єр-міністра, призначати і звільняти з посади членів кабінету міністрів, а також відправляти у відставку уряд без згоди парламенту.

Свобода у світі (Freedom in the World), один із рейтингів найбільш відомої неурядової організації Freedom House (FH), починаючи з 1972 року досліджує здатність громадян користуватись своїми політичними та громадянськими правами, забезпечуючи щорічне оцінювання прогресу/регресу свободи у 194 країнах світу [4].

Дослідження, що включає в себе як аналітичні доповіді та чисельні рейтинги, вимірює свободу по двом категоріям: політичні права та громадянські свободи. Рейтинги політичних прав ґрунтуються на оцінюванні трьох підкатегорій: виборчий процес, політичний плюралізм та політична ангажованість населення, функціонування уряду. Рейтинги громадянських свобод ґрунтуються на оцінюванні чотирьох підкатегорій: свобода висловлювань і переконань, асоціативні та організаційні права, верховенство закону, персональна автономія та особисті права. Кожній країні присвоюється від 1 до 7 балів для кожної з основних категорій, де 1 бал – найбільш вільна країна, 7 – найменш вільна. Рейтинги визначаються загальною кількістю балів (до 100), які країна отримує за 10 питань з політичних прав та за 15 питань з громадянських свобод; країни отримують від 0 до 4 балів за кожне питання, де 0 - найменший рівень свободи, 4 – найбільший. Усереднений рейтинг обох категорій визначає загальний стан свободи в країні: вільна країна (1,0 – 2,5), частково вільна (3,0 – 5,0), або невільна (5,5 – 7,0). Як зазначає FH, рейтинги, як правило, відображають взаємодію як урядових, так і неурядових суб'єктів.

Нажаль, статус України в 2012 році понизився з «вільної країни» за рейтингом 2010 до «частково вільної» та складає 3,5 балів. Отримавши по 3 бали за громадянські свободи, політичні права понизилися з 3 до 4 балів. Причиною цього сумного явища ФН називає зусилля влади знищити опозицію методом використання політизованих судів, придушення ЗМІ та застосування сили для розгону демонстрацій. Крім того, ФН зазначила збільшення владою обмежень щодо мирних зібрань, ЗМІ, опозиційних організацій і приватного бізнесу, а також надходження численних повідомлень про застосування міліцією тортур та психологічних методів тиску на ув'язнених та відсутність помітних дій для подолання корупції.

Висновки. Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що в Україні, нажаль, відсутні механізми адекватного реагування на дані міжнародних рейтингів аналітичних центрів, тому постає нагальна необхідність не тільки в запровадженні державних інституційних механізмів акумуляції та аналізу рейтингових оцінок, але й в модернізації простору політичних комунікацій та комунікативних стратегій.

Список використаних джерел

1. Митрохина Т.Н. Моделирование политической реальности: качественные и количественные аспекты. / Т.Н. Митрохина, Ю.М. Баскакова. – Саратов: Изд-во Саратов.ун-та, 2005. – 128 с.
2. Сморгунов Л.В. Современная сравнительная политология: Учебник. – М.: РОССПЭН, 2002. – 472 с.
3. Офіційний веб-сайт аналітичного центру Economist Intelligence Unit [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.eiu.com>.
4. Офіційний веб-сайт міжнародної організації Freedom House [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.freedomhouse.org>.
5. Офіційний веб-сайт міжнародної організації Transparency International [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://transparency.org/policy_research/surveys_indices/gcb/2010/result.